

آنچه در این ستون می‌خوانید، دیدگاه‌های رسانه‌های خارجی است که صرفاً جهت اطلاع‌رسانی منتشر می‌شود و این دیدگاه‌ها موضع روزنامه «هم‌میهن» نیست.

RS

کنسرسیوم؛ ایده‌ای برای نجات مذاکرات هسته‌ای

آغاز گفت‌وگوهای ایران و آمریکا در سطح بالا در مورد برنامه هسته‌ای ایران از ماه آوریل، امیدواری‌ها را برای انتخاب دیپلماسی به جای جنگ افزایش داده است. تیم مذاکره‌کننده ایرانی از سوی رهبری ایران اختیار تام دارند، با این خط قرمز واضح که ایران جمع‌آوری کامل زیرساخت‌های هسته‌ای خود را نمی‌پذیرد. ایران در بالاترین سطح تاکید کرده است که خط قرمزش در مذاکرات حق غنی‌سازی اورانیوم در خاک ایران است. امادونالد ترامپ به تاژگی در پیامی نوشته است که «تحت توافق بالقوه ما ایران حق غنی‌سازی اورانیوم نخواهد داشت.» اما یک راهکار ابتکاری برای حل این شکاف شکل گرفته است. مشخص نیست نخستین بار چه کسی این راهکار را پیشنهاد داده است. هم عمان، هم ایران و هم آمریکا به عنوان پیشنهاددهنده این راهکار در گزارش‌ها معرفی شده‌اند. ایده این است که ایران با عربستان سعودی و امارات متحده عربی وارد همکاری در چارچوب یک کنسرسیوم مشترک غنی‌سازی اورانیوم شود. این ایده می‌تواند تضاد میان مطالبه آمریکا و خطوط قرمز ایران را برطرف کند. در چنین شرایطی ایران غنی‌سازی اورانیوم را رها نمی‌کند، اجزای چرخه تولید سوخت هسته‌ای در خاک کشورهای مختلف منطقه پراکنده می‌شود و هر یک بخشی از فرایند (و نه تمام آن‌را) بر عهده می‌گیرند. این کار دو هدف سیاست خارجی آمریکا را تأمین می‌کند، نخست اینکه ایران دیگر چرخه کامل غنی‌سازی اورانیوم را در خاک خود نخواهد داشت و دوم اینکه مشارکت عربستان باعث می‌شود که این کشور نیاز خود را به داشتن تأسیسات غنی‌سازی بومی تا حدودی برآورده شده ببیند و نگرانی از اسلادین، پژوهشگر اندیشکده استیمسون می‌گوید که ایده کنسرسیوم به پیش از انقلاب اسلامی در ایران بر می‌گردد و نخستین بار توسط کیسینجرچیش از انقلاب مطرح شده است. فرانک فون هیپل، استاد فیزیک دانشگاه پرنستون می‌گوید تاکنون تعداد زیادی از نسخه‌های مختلف پیشنهاد ایجاد کنسرسیوم هسته‌ای وجود داشته است. در سال‌های ابتدایی مذاکرات هسته‌ای در سال‌های ۲۰۰۵ و ۲۰۰۶ حسن روحانی، مذاکره‌کننده ارشد هسته‌ای وقت ایران و محمود احمدی‌نژاد، رئیس‌جمهور وقت ایران، نمونه‌هایی از پیشنهاد مشابه چیزی است که حسین موسویان و فون هیپل سال ۲۰۲۳ در بولتن دانشمندان هسته‌ای پیشنهاد داده بودند. فون هیپل می‌گوید که این ایده بر اساس ایجاد کنسرسیوم یورنکو (URENCO) در اروپا در سال ۱۹۷۱ بین آلمان، هلند و بریتانیا و آژانس ABACC میان آژانتین و برزیل در دهه ۱۹۹۰ بود. به گفته فون هیپل، امتیاز این ایده این است که باعث می‌شود «کارشناسان متبوع طرف‌های مختلف از تأسیسات کشورهای عضو بازرسی کنند تا صلح‌آمیز بودن فعالیت‌های این تأسیسات را تضمین کنند.» به گفته او چشمان تیزبین امارات، عربستان و ایران بر برنامه یکدیگر در کنار نظارت آژانس بین‌المللی انرژی اتمی، صلح‌آمیز بودن برنامه هسته‌ای ایران را تضمین می‌کند. سیدحسین موسویان، مذاکره‌کننده پیشین هسته‌ای ایران می‌گوید: «مسئله همواره این بود که ایران در خاک خود حق غنی‌سازی دارد یا نه و هنوز هم مسئله همین است.» مشکل اینجاست که تهران ایده کنسرسیومی را نخواهد پذیرفت که اجازه ندهد ایران در خاک خود غنی‌سازی کند. یک ایده که توسط فون هیپل، موسویان و دیگر همکاران‌شان در پرنستون مطرح شده این است که به ایران اجازه غنی‌سازی داده شود ولی نه درون خاک خودش. در این سناریو ایران سانتریفیوژهایش را می‌سازد و به خارج از خاک ایران در تأسیسات غنی‌سازی درون کشورهای همسایه می‌برد و کارشناسان ایرانی، آنجا عملیات غنی‌سازی را انجام می‌دهند. ایده دیگر که یک دهه پیش توسط فون هیپل مطرح شد، ساخت تأسیسات غنی‌سازی در جزایر خلیج فارس است. با توجه به اینکه ایران اصرار دارد این جزایر متعلق به ایران است، آمریکا می‌تواند ادعا کند که تأسیسات خارج از خاک ایران است و ایران تاکید کند که تأسیسات درون خاک ایران قرار دارد. توانایی مذاکره در خصوص جزئیات کنسرسیوم، مشخص خواهد کرد که آیا این ایده می‌تواند مذاکرات را نجات دهد یا نه.

دیپلماسی

DIPLOMACY

گزارش هسته‌ای

انتخاب مسیر تقابلی

مواضع سه قدرت اروپایی در شورای حکام درباره ایران می‌تواند آثار جبران‌ناپذیری بر مذاکرات هسته‌ای بر جای بگذارد

شهاب شهبازی

خبرنگار گروه دیپلماسی

هفته جاری، روزهای سرنوشت‌سازی برای پرونده هسته‌ای ایران است. گزارش‌ها حاکی از آن است که دولت‌های غربی از جمله سه کشور اروپایی طرف برجام و آمریکا در حال تدارک قطعنامه‌ای برای محکومیت ایران در شورای حکام آژانس بین‌المللی انرژی اتمی هستند که ایران را به عدم اجرای تعهداتش در چارچوب پادمان متهم می‌کند. این گزارش‌ها با واکنش تند تهران مواجه شده است. سیدعباس عراقچی، وزیر امور خارجه جمهوری اسلامی ایران، روز جمعه در واکنش به این گزارش‌ها در پیامی به زبان انگلیسی در شبکه اجتماعی ایکس خطاب به سه کشور اروپایی طرف برجام نوشت: «انتهام‌زنی نادرست به ایران مبنی بر نقض پادمان‌ها — آن هم بر اساس گزارش‌هایی سست و سیاسی‌شده — آشکارا با هدف ایجاد بحران صورت می‌گیرد.» عراقچی خاطر نشان کرد: «در حالی که اروپا در آستانه یک اشتباه راهبردی بزرگ دیگر قرار دارد، سخن من را به یاد داشته باشید: ایران در برابر هرگونه نقض حقوق خود، واکنشی قاطع نشان خواهد داد. مسئولیت کامل و انحصاری بر عهده‌ی بازیگران بی‌مسئولیتی است که برای وارد کردن خود، به هر کاری دست می‌زنند.»

اظهارات عراقچی نشان می‌دهد که ایران و سه کشور اروپایی هنوز نتوانسته‌اند در چارچوب گفت‌وگوهایی که از ابتدای دولت چهاردهم

تاکنون با یکدیگر داشته‌اند، به راهکاری برای حل و فصل اختلافات برسند. در شرایطی که روابط تهران و اروپا در سردترین شرایط خود از ابتدای انقلاب تاکنون قرار دارد، تصمیم دولت‌های اروپایی برای صدور قطعنامه محکومیت علیه ایران در شورای حکام می‌تواند این رابطه را بیش از پیش دچار مشکل کند. به‌ویژه اگر اروپایی‌ها تصمیم بگیرند از نتیجه جلسه این هفته شورای حکام برای ارجاع پرونده ایران به شورای امنیت یا بهانه‌تراشی برای اجرای مکانیسم حل اختلاف برجام استفاده کنند، این اقدامات می‌تواند اثرات بسیار جدی و غیرقابل بازگشت در حوزه‌های مختلف همکاری ایران با آژانس، عضویت ایران در پیمان عدم اشاعه (NPT) و حتی مذاکرات جاری ایران و آمریکا در مورد برنامه هسته‌ای بر جای بگذارد. همکاری آمریکا با سه کشور اروپایی در تدوین قطعنامه احتمالی شورای حکام، می‌تواند بر مذاکرات ایران و آمریکا اثرگذار باشد. ایران از ابتدای مذاکرات غیرمستقیم با آمریکا با تسهیل‌گری عمان، فشارهای آمریکا از جمله اعمال مستمر تحریم‌های جدید را تحمل کرده است، اما محتوای قطعنامه احتمالی می‌تواند بر تصمیم ایران برای استمرار مذاکرات با واشنگتن اثر داشته‌باشد.

گزارش محرمانه و واکنش تند ایران

هفته گذشته در آستانه برگزاری اجلاس فصلی شورای حکام آژانس بین‌المللی انرژی اتمی، رافائل گروسی دو گزارش در مورد برنامه هسته‌ای ایران به شورای حکام ارائه کرد. گزارش اول گزارش دوره‌ای آژانس در مورد برنامه هسته‌ای ایران است که در آن به مسائلی مانند میزان ذخایر اورانیوم غنی‌شده ایران، تعداد

بازرسی‌ها، فعالیت‌های هسته‌ای در مکان‌های اعلام‌شده، تعداد و نوع سانتریفیوژهای فعال و امثال اینها پرداخته‌شده است. حسن بهشتی‌پور، کارشناس مسائل هسته‌ای به «هم‌میهن» می‌گوید: «مدیرکل آژانس در گزارش دوره‌ای قبلی خود گفته بود که ایران حدود ۲۸۰ کیلوگرم اورانیوم غنی‌شده ۶۰ درصدی در اختیار دارد و در گزارش جدید نیز گفته است که ایران ۴۰۸ کیلوگرم اورانیوم غنی‌شده ۶۰ درصدی در اختیار دارد. این گزارش‌های دوره‌ای عادی است و به صورت مستمر در هر جلسه فصلی شورای حکام، مدیرکل بر اساس مسئولیتی که برای نظارت بر برنامه هسته‌ای ایران بر عهده او گذاشته‌شده است، گزارش‌های خود را در مورد میزان مواد شکافت‌پذیر و فعالیت‌های هسته‌ای ایران به روزرسانی می‌کند.» اما گزارش دوم که یک گزارش محرمانه فوق‌العاده بود، بر اساس قطعنامه نوامبر گذشته شورای حکام، به خواست سه کشور اروپایی طرف برجام ارائه شده است. در این گزارش، مدیرکل آژانس به تفصیل در مورد فعالیت‌ها، مکان‌ها و مواد اعلام‌نشده ادعایی ایران پرداخته است و ایران را متهم به نقض تعهدات خود در پادمان کرده است. تمامی ادعاهای مطرح‌شده در این گزارش مربوط به فعالیت‌های پیشین ایران تا پیش از سال ۲۰۰۳ است. این گزارش با واکنش بسیار تند مقام‌های ایرانی مواجه شد. کاظم غریب‌آبادی، معاون حقوقی و بین‌المللی وزیر امور خارجه ایران در واکنش به این گزارش بیانی‌های منتشر کرد و تاکید کرد: «تمام این گزارش ناظر بر حضور معدود مواد هسته‌ای در بیش از دودهمه قبل در ۴ مکان ادعایی و مبتنی بر یکسری داده‌های جعلی توسط رژیم صهیونیستی است. جالب توجه است که در سرتاسر گزارش، نکته ایهام‌آمیزی در رابطه با فعالیت‌های جاری هسته‌ای ایران و یا انحراف در فعالیت‌ها و مواد هسته‌ای وجود ندارد.»

واکنش تند ایران به گزارش محرمانه آژانس و تلاش سه کشور اروپایی برای صدور قطعنامه در شورای حکام، هم‌زمان با مذاکرات ایران و آمریکا نشان می‌دهد که ایران به هیچ‌عنوان از مجموعه اقدام‌های ایذایی علیه خود راضی نیست و نگرانی‌های جدی نسبت به عملکرد و برنامه‌های طرف غربی در مورد برنامه هسته‌ای خود دارد. بهشتی‌پور معتقد است: «ایران با توجه به همکاری‌هایی که با آژانس داشت، از جمله سفر معاون پادمانی آژانس به تهران و همکاری‌هایی که از پاییز گذشته با آژانس انجام شده است، انتظار داشت که مدیرکل گزارش مثبت‌تری در مورد روند همکاری تهران و آژانس بدهد.» او می‌گوید: «بر اساس اخبار منتشرشده، دیدار عراقچی با گروسی در قاهره نیز با هدف اعتراض به محتوای همین گزارش محرمانه بود.»

زنده کردن اتهام‌های کهنه

بر اساس آنچه در متون درز یافته از گزارش محرمانه مدیرکل آژانس در رسانه‌ها منتشر شده است، تمامی اتهام‌های وارد شده به ایران در این گزارش مربوط به مکان‌ها، فعالیت‌ها و مواد اعلام‌شده ادعایی تا پیش از سال ۲۰۰۳ است. در بیانی‌های که معاون حقوقی و بین‌الملل وزیر امور خارجه در مورد ادعاهای گزارش محرمانه مدیرکل آژانس منتشر کرد، آمده است: «آژانس در گزارش خود مدعی شده است «سه مکان بخشی از یک برنامه هسته‌ای ساختارمند اعلام نشده بوده‌اند که توسط ایران تا اوایل دهه ۲۰۰۰ انجام می‌شده و در برخی از فعالیت‌ها از مواد هسته‌ای اعلام نشده استفاده شده است»، در جایی دیگر از همین گزارش تصریح کرده است که «آژانس هیچ شانه‌معتبری از وجود یک برنامه هسته‌ای ساختارمند اعلام‌نشده جاری در ایران ندارد و اظهارات بالاترین مقامات ایران مبنی بر اینکه استفاده از سلاح‌های هسته‌ای با قوانین اسلامی ناسازگار است را مورد توجه قرار می‌دهد». این اقرار آژانس حاکی از این است که این سازمان تحت فشار سیاسی برخی کشورهای ایزاری

آژانس اعلام نشده بودند. اینها مسائلی بسیار جدی هستند که قطعاً باید به آنها پاسخ داده‌شود، اما بیان این مسائل به آن معنا نیست که شاهد معتبری وجود داشته‌باشد که ایران قصد دارد در آینده سلاح هسته‌ای تولید کند. استدلال ایران که قانع‌کننده هم نیست، این است که تحقیقات کنونی آژانس بین‌المللی انرژی اتمی تلاشی برای بازگشایی تحقیقاتی در مورد برنامه [ادعایی] تسلیحاتی‌سازی در گذشته است که قبلاً در قالب پرونده ابعاد احتمالی نظامی (PMD) به آن پرداخته‌شده بود. آن تحقیقات در چارچوب توافق هسته‌ای میان ایران و ۵+۱ یا برجام در دسامبر ۲۰۱۵ بسته شده بود. گزارش ۳۱ مه این فعالیت‌های [ادعایی] را به اقدامات مرتبط با برنامه [ادعایی] تسلیحاتی‌سازی مرتبط می‌کند که در PMD به آن پرداخته‌شده بود، اما مجدداً پرونده تسلیحاتی‌سازی را بازگشایی نمی‌کند. در واقع آژانس بین‌المللی انرژی اتمی در بررسی فعالیت‌ها و مواد یافت‌شده در تأسیسات موسوم به میروان، ورامین، تورقورآباد و لوپزان-شبان در حال اجرای مسئولیت خود برای شناسایی کلیه مواد شکافت‌پذیر و مسئولیت‌پذیر کردن ایران در قبال رعایت تعهدات خود در پادمان است. اینکه این فعالیت‌ها در گذشته اتفاق افتاده و مربوط به پرونده تحقیقاتی است که در گذشته پرونده آن بسته شده است، باعث نمی‌شود که ایران از تعهدات خود برای همکاری با آژانس بین‌المللی انرژی اتمی معاف شود و در مورد مواد شکافت‌پذیر مورد اشاره توضیح ندهد. پاسخ دادن به این سوالات پادمانی الزاماً به معنای اعتراف ایران به داشتن برنامه تسلیحاتی هسته‌ای تا پیش از سال ۲۰۰۳ نخواهد بود.

دلالت‌های گزارش آژانس بر دیپلماسی هسته‌ای

«گزارش شده است که ایالات متحده با حمایت کشورهای اروپایی در نظر دارد که یک قطعنامه محکومیت علیه ایران به دلیل فقدان همکاری با آژانس و یافته‌هایی مربوط به نقض تعهدات در حوزه پادمان‌ها صادر کند. چنین قطعنامه‌ای استمرار قطعنامه‌های پیشین تلقی می‌شود که از ایران می‌خواست همکاری بیشتری با آژانس داشته‌باشند. تردیدی نیست که تهران برای نقض پادمان‌ها باید مسئول شمرده شود. اما صدور یک قطعنامه در جلسه پیش روی شورای حکام آژانس، آن هم در شرایطی که ایران و ایالات متحده همچنان مشغول گفت‌وگوها برای یافتن فرمولی با هدف محدود کردن فعالیت‌های هسته‌ای ایران هستند، این

شده بود. این گزارش اطلاعات و زمینه‌های گسترده‌تری در مورد تحقیقات چندین ساله از چهار محل در ایران در اختیار می‌گذارد که [ادعا شده است] ایران در آن فعالیت‌های هسته‌ای اعلام‌نشده انجام داده است و مواد هسته‌ای اعلام نشده نگهداری کرده است. این مکان‌ها بر خلاف تعهدات ایران بر اساس پادمان هرگز به آژانس معرفی نشده بودند. آژانس بین‌المللی انرژی اتمی در این گزارش به صورت طبیعی نتیجه‌گیری کرده است که از این چهار مکان، سه مکان بخشی از «یک برنامه هسته‌ای اعلام‌نشده ساختارمند بودند» که تا اوایل دهه اول قرن بیست و یکم [قبل از سال ۲۰۰۳] در آنها «برخی فعالیت‌های اعلام نشده از برخی مواد اعلام نشده هسته‌ای» استفاده کرده‌اند، اما نکته بسیار مهم اینجاست که گزارش نتیجه‌گیری می‌کند که «هیچ شاهد معتبری وجود ندارد که برنامه ساختارمند هسته‌ای اعلام نشده جاری در ایران وجود داشته‌باشد.» یافته‌های آژانس در این زمینه که ایران در حال حاضر برنامه پنهانی تسلیحات هسته‌ای دنبال نمی‌کند، با یافته‌های جامعه اطلاعاتی آمریکا در مورد برنامه هسته‌ای ایران مطابقت دارد.

شواهد روشن فعالیت‌های اعلام‌نشده

گزارش جامع ۳۱ مه به روشنی یک پرونده منطقی عرضه می‌کند که نشان می‌دهد ایران نتوانسته است تعهدات الزام‌آور قانونی خود را بر اساس پیمان عدم اشاعه (NPT) اجرا کند. این پرونده فعالیت‌های اعلام‌نشده هسته‌ای در برخی مکان‌های مورد بازرسی را نشان می‌دهد که به فعالیت‌های [ادعایی] ایران برای تسلیحاتی‌سازی برنامه هسته‌ای تا پیش از سال ۲۰۰۳ مربوط است. اما واقعیت این است که این گزارش چندان هم افشاگرانه نیست. در واقع آژانس بین‌المللی انرژی اتمی در مورد چیزهایی که از قبل می‌دانستیم، اطلاعات و جزئیات بیشتری ارائه داده است. از قبل هم می‌دانستیم که [ادعا شده است] ایران در آن دوران فعالیت‌هایی برخلاف تعهدات پادمان در چارچوب یک برنامه توسعه تسلیحات هسته‌ای پنهانی انجام داده است که مواد هسته‌ای مورد استفاده در آن هرگز به

نگاه کارشناسی

کلسی داوِنپُورت

مدیر سیاست‌گذاری عدم اشاعه در انجمن کنترل تسلیحات

نویسنده این یادداشت در بخش‌هایی از این نوشته به ادعاهای گزارش محرمانه اخیر مدیرکل آژانس بین‌المللی انرژی اتمی در مورد فعالیت‌ها و مواد هسته‌ای ادعایی اعلام نشده در ایران اشاره می‌کند و مدعی وجود برنامه تسلیحاتی هسته‌ای در ایران تا پیش از سال ۲۰۰۳ می‌شود. ترجمه و بازنشر این یادداشت به معنای تایید این ادعاها نیست و فقط با هدف آشنایی مخاطب فارسی زبان با ادعاهای مطرح‌شده در گزارش مدیرکل آژانس و تحلیل‌های مرتبط با آن توسط کارشناسان خارجی در «هم‌میهن» منتشر می‌شود.

آژنس بین‌المللی انرژی اتمی در گزارش جامع ارزیابی اجرای پادمان‌ها توسط ایران، به صراحت شواهدی ارائه داده است که ایران در گذشته تعهدات پادمانی خود را نقض کرده است، و در عین حال هیچ شواهدی پیدا نکرده است که نشان بدهد ایران در حال حاضر برنامه نامشروع و غیرقانونی هسته‌ای در حال اجرا داشته‌باشد. یافته‌های آژانس بین‌المللی انرژی اتمی بار دیگر ثابت می‌کند که نیاز فوری به یک توافق با ایران وجود دارد که ایران را به اجرای کامل پادمان‌های الزامی قانون بازگرداند و ریسک‌های آینده اشاعه هسته‌ای را در ایران کاهش دهد. گزارشی که روز ۳۱ مه (۱۰ خرداد) به صورت محرمانه در اختیار اعضا قرار گرفت، در جلسه ماه نوامبر سال گذشته شورای حکام آژانس از مدیرکل درخواست